

Streszczenie

Głównym celem dysertacji było dokonanie pomiaru efektywności przedsiębiorstw wielkotowarowych w różnych wymiarach ich funkcjonowania oraz identyfikacja determinant efektywności po akcesji naszego kraju do Unii Europejskiej. Z uwagi na szeroki kontekst realizacji różnych celów przez przedsiębiorstwa wielkotowarowe oraz zakres prowadzonych badań analizowano trzy główne aspekty efektywności: techniczny i produktywnościowy, alokacyjno-finansowy oraz przyjazności środowiskowej (ekologiczny).

Oceniając wykorzystanie zasobów produkcyjnych, zastosowano nieparametryczną metodę programowania liniowego Data Envelopment Analysis (DEA). Stwierdzono, że zależności pomiędzy efektywnością techniczną a skalą produkcji mają charakter nieliniowy, a w układzie graficznym dla niemal wszystkich gospodarstw rolnych w kraju przy uwzględnieniu powierzchni użytków rolnych jako zmiennej grupującej przyjmują kształt litery U. Odmiennie ukierunkowanie produkcyjne różnicuje efektywność techniczną niejednorodnie w klasach o odmiennych wielkościach ekonomicznych. Ocenianie wpływu tej cechy za pomocą prostych zależności, może w wielu przypadkach prowadzić więc do błędnych wniosków. Nie stwierdzono natomiast występowania statystycznie istotnych różnic w zakresie efektywności technicznej w grupach wydzielonych na podstawie prawnej formy organizacji przedsiębiorstwa i formy własności majątku (formy prawno-organizacyjnej) w próbie IERiGŻ-PIB.

Wsparcie budżetowe rolnictwa bezpośrednio bardzo pozytywnie wpływa na efektywność finansowo-ekonomiczną wielkotowarowych przedsiębiorstw rolnych poprzez poprawę opłacalności działalności gospodarczej i płynności. W prowadzonych badaniach na podstawie wskaźników korelacji i modeli regresji wielorakiej wykazano jednak negatywny wpływ subwencji na efektywność techniczną, a więc pośrednio na działalność operacyjną. Świadczy to o przewadze instrumentów o charakterze dystrybucyjnym w badanej zbiorowości, które przyczyniają się do pogorszenia technicznego wykorzystywania zasobów produkcyjnych.

Efektywność na poziomie alokacyjno-finansowym badano na podstawie stopnia pomnażania wartości właścicielskiej przy użyciu jako wskaźnika indeksu tworzenia wartości (VCI). Koszt kapitału własnego dla wskaźnika VCI został obliczony z wykorzystaniem modelu opartego na twierdzeniach Modiglianiego i Millera dla gospodarki bez podatku dochodowego. Uzyskane wyniki analizy finansowej wskazują, że do momentu wstąpienia Polski do Unii Europejskiej badane wielkotowarowe przedsiębiorstwa rolne jako cała zbiorowość nie były

zdolne pokryć kosztu kapitału własnego. Pomnażanie wartości właścicielskiej w całej zbiorowości obserwowano dopiero od 2004 roku, jednak w sposób zróżnicowany w poszczególnych grupach. Znacząco niższy poziom wskaźnika VCI był obserwowany jedynie w jednoosobowych spółkach Skarbu Państwa. W części było to pochodną słabych wyników finansowych przez nie uzyskiwanych, zwłaszcza przez podmioty zajmujące się chowem i hodowlą koni.

Oddziaływanie przedsiębiorstw wielkotowarowych na środowisko naturalne zostało zbadane za pomocą wskaźników cząstkowych – cech diagnostycznych. Dobierając estymatory pośrednio bazujące na najlepszych praktykach rolniczych, starano się objąć pomiarem jak najszersze spektrum wpływu gospodarstw na środowisko naturalne. W prowadzonych badaniach zbudowano wskaźnik syntetyczny oddziaływania przy wykorzystaniu bezwzorcowej wielowymiarowej analizy porównawczej (WAP). Konstatacją z pracy doktorskiej w tym zakresie jest to, że w zbiorowości prywatnych przedsiębiorstw stwierdzono znacznie niższą efektywność wykorzystania kapitału naturalnego w stosunku do spółek państwowych. Stwierdzono również ujemną statystycznie istotną zależność pomiędzy wskaźnikami efektywności technicznej oraz finansowej a syntetycznym wskaźnikiem przyjazności środowiskowej. Może to świadczyć o istnieniu pewnego konfliktu w zbiorowości wielkotowarowych przedsiębiorstw rolnych i grupie jednoosobowych spółek Skarbu Państwa pomiędzy efektywnością środowiskową a realizacją celów biznesowych działalności gospodarczej.

Przeprowadzone badania poszerzają wiedzę w zakresie trzech głównych wymiarów efektywności: technicznej, alokacyjno-finansowej oraz przyjazności środowiskowej. Nie wyczerpują jednak problematyki oceny funkcjonowania przedsiębiorstw i gospodarstw rolnych.

Słowa kluczowe: wielkotowarowe przedsiębiorstwo rolne, efektywność techniczna, pomnażanie wartości właścicielskiej, oddziaływanie gospodarstw rolnych na środowisko naturalne

Summary

The main objective of the dissertation was to measure the efficiency of large-scale enterprises in various dimensions of their functioning and to identify the determinants of efficiency after our country's accession to the European Union. Due to the broad context of the realisation of various objectives by large-scale enterprises and the scope of the research conducted, three main aspects of efficiency were analysed: technical and productivity, allocative-financial and environmental friendliness (ecological).

In assessing the use of productive resources, the non-parametric linear programming method of Data Envelopment Analysis (DEA) was applied. It was found that the relationships between technical efficiency and scale of production are non-linear in nature, and graphically for almost all farms in the country when taking into account the area of agricultural land as a grouping variable, they assume an U-shape. Different production orientation differentiates technical efficiency heterogeneously in classes of different economic size. Assessing the impact of this trait by means of simple correlations may therefore lead to erroneous conclusions in many cases. On the other hand, no statistically significant differences in technical efficiency were found in groups separated on the basis of the legal form of enterprise organisation and the form of ownership of assets (legal and organisational form) in the IERiGŻ-PIB sample.

Agricultural budget support directly has a very positive impact on the financial and economic efficiency of large-scale agricultural enterprises by improving business profitability and liquidity. However, the research conducted on the basis of correlation coefficients and multivariate regression models showed a negative effect of subsidies on technical efficiency and thus indirectly on operational activity. This demonstrates the predominance of instruments of a distributive nature in the studied population, which contribute to the deterioration of the technical use of production resources.

Efficiency at the allocative-financial level was examined on the basis of the degree of ownership value multiplication using the value creation index (VCI) as an indicator. The cost of equity for the VCI index was calculated using a model based on the theorems of Modigliani and Miller for an economy without income tax. The obtained results of the financial analysis indicate that until Poland's accession to the European Union, the studied large-scale agricultural enterprises as a whole were not able to cover the cost of equity capital. The multiplication of the owner value in the whole population was observed only from 2004 onwards, however, in a differentiated manner in individual groups. Significantly lower levels of VCI were only observed in one-man companies of the State Treasury. In part,

this was due to their poor financial performance, especially those involved in horse breeding.

The impact of large-scale enterprises on the natural environment was examined using sub-indicators – diagnostic characteristics. By selecting estimators indirectly based on best agricultural practices, an attempt was made to cover the widest possible spectrum of the environmental impact of the enterprises. In the research carried out, a synthetic impact indicator was constructed using model-free multivariate comparative analysis (WAP). The finding of the dissertation in this area is that the group of private enterprises was found to have a significantly lower efficiency in the use of natural capital compared to state-owned companies. A negative statistically significant correlation was also found between the technical and financial efficiency indicators and the synthetic environmental friendliness index. This may indicate the existence of a certain conflict in the group of large agribusinesses and the group of one-man state-owned companies between environmental efficiency and the achievement of business objectives of economic activity.

The research carried out broadens knowledge on the three main dimensions of efficiency: technical, allocative-financial and environmental friendliness. However, they do not exhaust the issues of business and farm performance evaluation.

Keywords: large-scale agricultural enterprise, technical efficiency, multiplication of ownership value, environmental impact of farms